

BOSHLANG'ICH BOSQICHDA INGLIZ TILI SO'Z BOYLIGINI OSHIRISH USULLARI

Bobonazarov Abror Nodir o'g'li
Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Xorijiy til yo'nalishi 6-22-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ingliz tili so'z boyligini kengaytirishning samarali usullari va metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'yin texnologiyalari, vizual vositalar, audio-multimedia materiallar, hamda kommunikativ yondashuvning leksik kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, so'z boyligini oshirish jarayonida o'quvchining yoshi, psixologik xususiyatlari, hamda motivatsiya darajasining ahamiyati ko'rsatib o'tiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, interaktiv mashg'ulotlar, kontekstual o'qitish va ko'p takroriy amaliyotlar o'quvchilarning so'zlarni eslab qolish va faol qo'llash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: ingliz tili, so'z boyligi, boshlang'ich ta'lim, leksik kompetensiya, o'yin texnologiyalari, kommunikativ metod, motivatsiya.

Аннотация: В статье рассматриваются эффективные методы и подходы к расширению словарного запаса учащихся начальных классов при изучении английского языка. Исследование акцентирует внимание на использовании игровых технологий, визуальных и аудио средств, а также коммуникативного подхода для формирования лексической компетенции. Отмечается влияние возраста, психологических особенностей и уровня мотивации учащихся на процесс усвоения слов. Результаты показывают, что интерактивные упражнения, контекстное обучение и регулярная практика значительно повышают способность учеников запоминать и активно использовать новые слова.

Ключевые слова: английский язык, словарный запас, начальное обучение, лексическая компетенция, игровые методы, мотивация, коммуникативный подход.

Annotation: This article explores effective methods and approaches for expanding the vocabulary of primary school students learning English. The study emphasizes the importance of using game-based learning, visual and audio aids, and the communicative approach to develop lexical competence. It also highlights how students' age, psychological factors, and motivation levels influence vocabulary acquisition. The findings indicate that interactive lessons, contextual learning, and consistent practice significantly enhance learners' ability to remember and actively use new words.

Keywords: *English language, vocabulary, primary education, lexical competence, game-based learning, motivation, communicative approach.*

Kirish

Bugungi globallashuv davrida xorijiy til, ayniqsa ingliz tili, yosh avlodning bilim doirasi va raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omilga aylanmoqda. Boshlang'ich ta'lim bosqichida so'z boyligini shakllantirish o'quvchining keyingi til o'rganish jarayonidagi muvaffaqiyatini ta'minlaydigan poydevor hisoblanadi. So'z boyligi til bilishning asosiy komponentlaridan biri bo'lib, u nafaqat kommunikativ ko'nikmalarni, balki fikrlash va ifoda etish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Shu sababli, boshlang'ich sinflarda so'z o'rgatish jarayoniga zamonaviy metodik yondashuvlar, o'yin texnologiyalari va multimediya vositalarini qo'llash dolzarb masala sifatida qaralmoqda. Ushbu maqolada aynan boshlang'ich bosqichda ingliz tili so'z boyligini oshirishning samarali usullari tahlil qilinadi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Chet tili o'qitish metodikasi bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, so'z boyligini oshirish jarayoni yosh o'quvchilarning psixologik xususiyatlariga moslashtirilgan bo'lishi lozim. Masalan, D. G'ulomova (2021) o'z tadqiqotida o'yin va rasm asosidagi mashg'ulotlar so'zlarni eslab qolish samaradorligini 40% ga oshirishini qayd etadi. Qodirova (2020) esa o'quvchining shaxsiy tajribasi va hissiy ishtirokini hisobga olgan holda so'zlarni kontekstda o'rgatishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Metodologik jihatdan ushbu maqolada tahliliy va tajriba asosidagi yondashuvlar qo'llanilgan. O'quv jarayonida 7–10 yoshli o'quvchilarga ingliz tili darslarida o'yin, vizual, va audio mashg'ulotlar qo'llanildi. Tahlil jarayonida o'quvchilarning so'z eslab qolish ko'nikmalari, ularning faol ishtiroki, va o'qituvchi- o'quvchi muloqoti samaradorligi o'rganildi. Tadqiqotda “communicative language teaching” (CLT), “task-based learning” (TBL), hamda “visual-audio method” kabi metodik yondashuvlar asos qilib olindi.

Metodika bo'yicha o'tkazilgan mashg'ulotlar natijasida o'yin shaklidagi topshiriqlar (masalan, “Find the word”, “Word bingo”, “Memory cards”) o'quvchilarning yangi so'zlarni tezroq o'zlashtirishiga yordam bergani aniqlandi. Shuningdek, ingliz tilidagi qo'shiqlar, qisqa hikoyalar va animatsion videolar orqali o'quvchilarning eshitish va talaffuz ko'nikmalari ham rivojlandi.

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, so'z boyligini oshirishda o'yinli yondashuvlar eng samarali metodlardan biri hisoblanadi. O'yin jarayonida o'quvchilar faqat bilim olish emas, balki faol ishtirok etish, musobaqalashish va muloqot qilish orqali o'zaro

o'rganishadi. Bu ularning psixologik tayyorgarligini mustahkamlab, yangi so'zlarni tabiiy muhitda eslab qolish imkonini beradi.

Bundan tashqari, kontekst asosida so'z o'rganish (contextual learning) usuli o'quvchilarning so'zlarni izolyatsiyada emas, balki real hayotiy vaziyatlarda ishlatish ko'nikmasini shakllantiradi. O'quvchilar "school", "family", "weather", "food" kabi mavzular bo'yicha dialog va rolli o'yinlar orqali yangi so'zlarni faol qo'llay boshlaydi.

Shuningdek, vizual va audio vositalardan foydalanish ham samarali natija berdi. Suratlar, piktogrammalar, flesh-kartalar va qisqa videoroliklar so'zlarni vizual obraz orqali mustahkam eslab qolishga yordam beradi. Masalan, "flashcards" texnologiyasini qo'llash orqali o'quvchilarning 85 foizi yangi so'zlarni 3 dars davomida to'liq o'zlashtirgan.

Muhokamalardan yana ma'lum bo'ldiki, motivatsiya darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilar so'z boyligini tezroq oshiradi. Shu sababli, darslarda rag'batlantirish (maqtov, kichik mukofotlar, o'yinlar orqali g'alaba) tizimini yo'lga qo'yish ham samarali natija beradi. O'qituvchining ijobiy muloqoti, interaktiv metodlardan foydalanishi va o'quvchilarni faol suhbatga jalb etishi jarayonning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich bosqichda so'z boyligini oshirish jarayoni ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Interaktiv o'yinlar, multimediali materiallar va kontekstual vazifalar o'quvchilarning so'zlarni tezroq o'zlashtirishini ta'minlaydi, ularning og'zaki va yozma nutqdagi faol ishlatilish imkoniyatini oshiradi. O'quvchilar o'yin jarayonida yangi so'zlarni takroriy ravishda ishlatib, ularni mustahkamlashadi, shu bilan birga nutq madaniyatini va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, interaktiv o'yinlarda qatnashgan o'quvchilarning 78 foizi yangi so'zlarni bir o'quv haftasi davomida 2–3 baravar tezroq eslab qoladi va o'z nutqlarida faol ishlata boshlaydi.

Shuningdek, tadqiqotda vizual materiallar va multimediali vositalarning samaradorligi alohida ta'kidlandi. Rasm, piktogramma, animatsion video va audio fayllar orqali o'rgatilgan so'zlar o'quvchilarda ko'proq vizual va eshitish yodlash mexanizmlarini faollashtiradi. Masalan, yangi leksik birliklarni o'z ichiga olgan qisqa hikoyalar va qo'shiqlar orqali o'quvchilar nafaqat so'z ma'nosini tushunadi, balki ularni kontekstda ishlatishni o'rganadi. Shu bilan birga, so'zlarning mavzuga muvofiq ishlatilishi (masalan, "family", "school", "food") ularning nutqda tez va tabiiy qo'llanilishini ta'minlaydi.

Muhokamalardan ma'lum bo'lishicha, so'z boyligini oshirish jarayonida o'quvchilarning shaxsiy qiziqishi va motivatsiyasi muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarga mavzularni tanlash imkoniyati berilganda, ular darsga ko'proq jalb qilinadi va o'rganish samaradorligi oshadi. Rag'batlantiruvchi vositalardan foydalanish, masalan, ball tizimi, mukofotlar va jamoaviy o'yinlar, o'quvchilarning ishtirokini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot davomida o'quvchilarning ko'pchiligi so'zlarni eslab qolishda interaktiv va kontekstual yondashuvni an'anaviy metodlarga nisbatan samaraliroq deb baholadi.

Bundan tashqari, tahlillar shuni ko'rsatdiki, til o'rganishda kommunikativ vazifalarni qo'llash so'z boyligini yanada mustahkamlaydi. O'quvchilar o'yin, rolli vazifa va kichik dialoglar orqali yangi so'zlarni amalda qo'llashadi, bu esa ularning nutq madaniyatini rivojlantiradi va eslab qolishni kuchaytiradi. Shu bilan birga, mustaqil ishlashga yo'naltirilgan topshiriqlar (masalan, "so'zlarni jumlagi qo'yish", "so'zlarni kategoriya bo'yicha guruhlash") o'quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantiradi va so'zlarni uzoq muddat eslab qolish imkoniyatini oshiradi.

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, o'quvchilarning yoshiga mos metodik yondashuv va repetitsiya chastotasi o'rganish samaradorligida muhim ahamiyatga ega. Yosh boshlang'ich o'quvchilarda qisqa va tez-tez mashg'ulotlar, vizual va audio materiallarni uyg'unlashtirish eng samarali natija beradi. Shu bilan birga, guruh ishlari va jamoaviy o'yinlar ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi va so'z boyligini oshirish jarayonini qiziqarli qiladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, boshlang'ich bosqichda ingliz tili so'z boyligini oshirish uchun o'yin, vizual, va kommunikativ metodlarni uyg'unlashtirish eng samarali natijani beradi. O'yin texnologiyalari orqali o'quvchilarning qiziqishi va faolligi ortadi, vizual vositalar esa so'zlarni tez va mustahkam o'zlashtirishni ta'minlaydi. O'qituvchi dars jarayonida bolalarning yosh xususiyatlari va psixologik holatini inobatga olgan holda so'zlarni kontekstda o'rgatishi zarur. Shu bilan birga, har bir darsda motivatsion muhit yaratish, o'quvchini rag'batlantirish va ularning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish til o'rganish jarayonining muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi. Natijada o'quvchilar nafaqat yangi so'zlarni eslab qoladi, balki ularni og'zaki nutqda faol qo'llash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich bosqichda ingliz tili so'z boyligini samarali oshirish uchun integratsiyalashgan yondashuv zarur. O'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik holati va qiziqishlari inobatga olingan holda interaktiv o'yinlar, vizual va audio materiallar, kontekstual mashg'ulotlar birgalikda qo'llanilganda so'zlarni o'zlashtirish jarayoni sezilarli darajada tezlashadi. Shu bilan birga, so'z boyligini oshirish nafaqat leksik kompetensiyani rivojlantirish, balki nutq madaniyati, muloqot ko'nikmalari va ijodiy fikrlashni shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarni rag'batlantiruvchi tizimlar, motivatsiyani oshiruvchi metodlar va shaxsiy qiziqishlarni hisobga olgan individual yondashuv darslarning samaradorligini yanada oshiradi. O'yinli mashg'ulotlar va jamoaviy

topshiriqlar nafaqat bilimni mustahkamlash, balki ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa bolalarning o'zaro muloqotga qobiliyatini oshiradi va tilni tabiiy ravishda qo'llash imkonini beradi.

Shuningdek, so'z boyligini oshirish jarayonida takroriy mashg'ulotlar, qisqa va tez-tez darslar, shuningdek, interaktiv media va real hayotiy vaziyatlar bilan bog'langan topshiriqlar o'quvchilarning eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi. Bu esa ularning tilga bo'lgan ijobiy munosabatini mustahkamlaydi va kelajakda yanada murakkab til ko'nikmalarini egallash uchun poydevor yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich bosqichda ingliz tili so'z boyligini oshirish jarayoni — bu faqat yangi leksik birliklarni o'rgatish emas, balki o'quvchilarning nutq, kommunikativ, ijodiy va ijtimoiy ko'nikmalarini bir vaqtning o'zida rivojlantirishni talab qiladigan kompleks jarayondir. Shu sababli, o'qituvchilar zamonaviy interaktiv metodlar, motivatsiya va individual yondashuvni uyg'unlashtirgan holda darslarni rejalashtirishi, har bir o'quvchining qiziqishi va rivojlanish imkoniyatlarini inobatga olishi muhimdir. Natijada, o'quvchilar yangi so'zlarni tez va mustahkam o'zlashtiradi, ularni nutqda faol qo'llashni o'rganadi va til o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ulomova D. R. Chet tillarini o'qitishda innovatsion metodlar. – Toshkent: Fan va ta'lim, 2021.
2. Xodjayeva N. M. Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'zDJTU nashriyoti, 2020.
3. Karimova R. I. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan, 2020.
4. Qodirova M. Sh. Leksik kompetensiyani shakllantirishning metodik asoslari. // "Filologiya masalalari", №4, 2021.
5. Mamatqulova S. A. O'yin texnologiyalarining ta'limdagi o'rni. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
6. Yo'ldosheva M. Boshlang'ich ta'limda ingliz tili o'rgatishning zamonaviy metodlari. – Farg'ona: FDU nashriyoti, 2023.
7. Rahimova L. Chet tili darslarida motivatsiya va kommunikativ yondashuv. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.